
UIT DE DEVENTER KAMERAARSREKENINGEN.

Bij het doorwerken van de Cameraarsrekeningen uit de 14e eeuw trof het me, dat daar zoveel posten te vinden zijn, die op verschillende gebeurtenissen van die dagen een welkome toelichting geven. Ook het feit, dat we het voor die jaren zonder de rekeningen van Kampen en Zwolle moeten stellen, maakt de mededelingen uit Deventer dubbel belangrijk. Ik stel me daarom voor, enkele onderwerpen in korte trekken te behandelen, die door het gebruiken van deze bron in een duidelijker licht zullen komen te staan.

I. De Landskist.

Over dit onderwerp heeft in 1896 mr. J. Nanninga Uitterdijk al geschreven ¹⁾. Zijn betoog is voornamelijk gebaseerd op twee lijsten in het Kamper archief, resp. van ca. 1450 en van 1571, die een opsomming geven van de oorkonden, die toen in de „cista communis” of de landskist te Deventer werden bewaard.

Een van de moeilijkheden is, dat we uit deze gegevens niet precies kunnen opmaken, waar de landskist heeft gestaan. De lijst uit het midden van de 15e eeuw zegt, op de Gervecamer; was dat misschien de sacristie van de St. Lebuïnuskerk? Er werden stukken bewaard, die van belang waren voor de handhaving van het bisschoppelijk gezag aan deze zijde van de IJssel. Die stukken lopen tot het begin van de 15e eeuw, 1407, 1408 en 1411. Sindsdien zijn er geen nieuwe stukken meer bijgekomen.

Nu geven de Deventer Cameraarsrekeningen uit de 14e eeuw een zestal posten, waaruit we iets meer kunnen leren. Vooreerst stond de kist in de St. Lebuïnuskerk, in de kamer

van het kapittel, „in der kerken up den capitelhues”²⁾). Ook uit andere bron wordt ons dat bevestigd. Van een oorkonde van 1377 wordt gezegd, dat deze is neergelegd „in cista communi in Davantria” en van de belangrijke verzoening in 1394 tussen de bisschop van Utrecht en de heer van Almelo vermeldt een oude notitie: „Die brieve is tot Deventer in des lants kist up dat capitellhuys”³⁾). Misschien, dat met dit vertrek hetzelfde bedoeld is als in de 15e eeuw met de Gervecamer.

Slechts twee posten, in de rekeningen van 1384 en 1393, spreken van de landskist⁴⁾). Het algemene karakter van deze archiefbewaarplaats komt ook tot uitdrukking in de Latijnse benaming „cista communis” en in die andere passages, welke spreken van de „kyste, daer des Ghestichts breve inne liggen”⁵⁾). In tegenstelling tot deze landskist stond de stads-kist; daarin berustten de bedragen in talloze muntsoorten, waarover de kameraars konden beschikken⁶⁾).

Het was niet zo eenvoudig om tot opening van de landskist te komen. Deventer, Kampen en Zwolle hadden elk een sleutel en alleen wie over deze drie sleutels beschikte, kon de kist open maken. En zo zien we, dat in 1382 een bode van Deventer zich naar Kampen en Zwolle begeeft met een brief van de bisschop van Utrecht, waarin deze de schepenen van die steden verzoekt hun sleutel aan die bode mee te geven: „dat sie hore slotele hier to Deventer senden soelden van der kysten, daer des Ghestichtes breve inne ligghen”⁷⁾).

Er was dus samenwerking van vier partijen nodig, maar het zwaartepunt lag toch bij Deventer, Kampen en Zwolle. Zij gevoelden zich zo onafhankelijk, dat de rekening van 1394 zelfs spreekt van „der drie steden kyste van Zallant”⁸⁾). Diezelfde samenwerking was ook nodig, wanneer de kist hersteld moest worden. We zien dan ook, dat in 1381 de bisschop met de schepenen der drie steden „up 't capitelhues” naar de kist zijn komen kijken, waarop de timmerman Wolter Borre met de reparatie is belast.

In de eerste jaren van de 15e eeuw heeft bisschop Frederik

van Blankenheim met krachtige hand de restauratie van het wereldlijk overheidsgezag der bisschoppen van Utrecht hersteld. De daarop betrekking hebbende oorkonden, b.v. die van de aankoop van de heerlijkheid Kuinre in 1407, zijn nog in de landskist gedeponneerd; daarna komt er niets meer bij. Het Sticht was in zijn territoriale begrenzing geconsolideerd en men had er geen behoefte aan op de oude twistpunten terug te komen. Behoudens de opening in 1450 en 1571 bleef de kist dus voortaan gesloten.

II. De Klaring in 1385

Het was uit de beschouwingen van Revius, Dumbar en Van Hattum wel bekend, dat het in de jaren van 1383 tot 1385 tussen Deventer, Kampen en Zwolle niet zo erg boterde⁹⁾. Het punt van geschil was de Klaring, de instelling van hoger beroep die men in het Oversticht kende. De Kleine- of Kamer-Klaring werd door de bisschop in Vollenhove gehouden, de Groote Klaring in Deventer. In 1379 heeft bisschop Florens van Wevelinkhoven bepaald, dat deze twee maal per jaar moest worden gehouden, in het voorjaar en in de herfst: eenmaal „bi grase” en eenmaal „bi stro”.

Het schijnt van veel belang geweest te zijn, in welke stad men samenkwam. Misschien was dat alleen een kwestie van prestige, misschien ook waren er voor de neringdoenden onder de burgerij grote voordelen aan verbonden, omdat er dan immers zoveel edelen en burgers de stad binnenstroomden. Hoe dat ook zij, in 1382 werden Kampen en Zwolle er op gebrand de Klaring ook binnen hun muren te hebben en in 1385 sloten zij een verbond. Zij kwamen toen overeen dat, wanneer de bisschop inbreuk op hun rechten maken zou, zij er niet tegen zouden opzien geweld te gebruiken. Denkelijk heeft bisschop Florens zich bij die gelegenheid door hen laten intimideren, want hij gaf toen aan deze twee steden de verzekering, „dat wij claeren sullen toe Campen bij graese naestkomende ende daerna toe Zwolle bij stroe”. Verder erkende

hij, dat hij tot dusverre te Deventer had geklaard, maar dat die stad daarop niet meer recht kon doen gelden dan Kampen en Zwolle¹⁰⁾.

In datzelfde jaar 1385 nam de bisschop een opmerkelijke draai en verklaarde den 7 Juli dat er tot nu toe altijd, en dat met recht, te Deventer klaring was gehouden en dat zulks ook in de toekomst zou geschieden¹¹⁾. Men heeft zich nooit het hoofd gebroken over de vraag hoe het komt, dat de bisschop zo volledig op zijn eerste beschikking is teruggekomen. We willen proberen met behulp van de Deventer rekeningen een tip van die sluier op te lichten.

In 1382 is men al begonnen over deze zaak te redetwisten, en maatregelen en tegenmaatregelen te treffen. Op 31 Augustus vergaderden Schepenen en Raad van Deventer „mit den guden luden van den lande, die onse scepen bi hem ghebeden hadden te komen alse van den zaken, dat onse here van Utrecht meynde die ordele tot Campen te claren”¹²⁾. Dat heeft klaarblijkelijk onvoldoende succes gehad en op 2 September gaan er boden van Deventer uit naar Dort en Goor, naar Diepenheim en Oldenzaal „mit breven an die goede lude van der Twenthe”, en ook naar de verschillende kerspelen van Salland en het Land aan de Vecht. Dit schijnt geholpen te hebben, want 7 Maart 1384 is er weer te Deventer klaring gehouden. Want toen heeft de stad de bisschop geleverd „zeven amen wijns..... des Dinxdaghes na den Sonnendaghe Reminiscere, do hi sine claeringhe hier zitten zoelde”¹³⁾. Het was een hoffelijkheidsgeschenk, dat men de landsvorst aanbood, en dat ook goed van pas leek bij de gespannen betrekkingen, die er bestonden jegens Kampen en Zwolle. Toch heeft dit niet kunnen beletten, dat nieuwe moeilijkheden kwamen opzetten en dat Deventer in de loop van 1384 opnieuw gedwongen werd om naar alle zijden van zijn activiteit te doen blijken.

Er ging vooreerst op 20 Maart een bode naar IJsselmuiden en Mastenbroek „an die gude lude van den lande”¹⁴⁾. Dat zal wel betekenen, dat er officiële brieven gestuurd werden

naar de verschillende edelen en schouten om hen in een voor Deventer gunstige zin te bewerken. Op diezelfde dag gingen er boden naar Hellendoorn en omgeving, en naar Gramsbergen en het Land aan de Vecht, waarbij „die gude lude van den lande” werden uitgenodigd in Wijhe samen te komen om de zaak met schepenen van Deventer te bespreken.

Twee dagen later liepen drie boden naar Oldenzaal, naar Almelo en Weleveld, naar Diepenheim en Goor, om de edelen van Twenthe met de schepenen van Oldenzaal voor een bespreking in Goor uit te nodigen. Die conferentie heeft op 27 Maart plaats gehad, want op dien datum reden de Deventer schepenen Aernt Upperheest, Henric ter Brugghen, Lubbert Budel en Hademan van Heten naar Goor om daar te overlegghen met „die riddere ende knapen van den lande van Twenthe ¹⁵⁾. Men heeft op die vergaderingen geprobeerd met goed eten en drinken de zorgen weg te werken; de bijeenkomst in Wijhe kwam Deventer op ruim 32 pond te staan en die in Goor op ruim 36 pond wegens „leverancie” van spijs en drank ¹⁶⁾.

Het was echter niet voldoende voor Deventer om op de goede relaties tot het platteland te vertrouwen. Den 11 April 1384 reden daarom de schepenen Jacob van Apeldoorn en Johan die Hoyer naar Nijmegen om met de hertog van Gelre te spreken „van onses heren claeringhen” ¹⁷⁾. Dat was niet zo vreemd, want hertog Willem had aan Deventer zijn verplichtingen. In 1378 en 1379 had de heer van Brederode en Gennep het ambt en het kasteel Diepenheim in pand, dat op 11 December 1380 door de bisschop en de drie steden voor 2500 oude schilden is gelost ¹⁸⁾. Reinoud van Brederode was een der hoofden van de partij der Heeckerens, die door hertog Willem bij Gennep verslagen is. In 1384 pakte Willem het kasteel Gennep aan, maar werd toen door de bisschop van Luik in het nauw gedreven. Hij liet daarop door een bode aan Deventer hulp vragen voor deze belegering ¹⁹⁾. De stad begon in Olst en Wijhe paarden te „lenen”; misschien dat we beter zouden kunnen zeggen vorderen. Vervolgens zijn

vier schepenen „mit een deel volkes" gewapend en wel naar Gennep gereden. Enkele jaren later, in 1388, zien we dat een troep van 50 Deventernaren in dienst van de hertog te Venlo zijn gelegerd. Zij werden later met nog tien man versterkt om Gelre te helpen „teghen den coning van Vrancriken, die te veelde lach in des hertoghen lant van Gulike" 20).

Behalve naar de hertog ging er ook een gezantschap naar het Nedersticht. Op 20 Maart 1384 zijn deze heren naar de magistraat van de stad Utrecht getrokken en naar „die ecclesie" van Utrecht, dus naar kapittels en prelaten van het Sticht 21).

Intussen had men ook al vroeg contact met de bisschop gezocht. Op 23 Februari 1384 reed Peter Dyrixsoen, die als richter van Deventer bisschoppelijk ambtenaar was, naar Vollenhove om de bisschop tot andere gedachten te brengen, en blijkens een tweede post heeft hij in 1384 en 1385 „voer ende na" het ros bestegen en het bisschoppelijk hof opgezocht, voordat men tot overeenstemming kon geraken 22).

In elk geval hebben in 1385 eerst Kampen en Zwolle hun verbond moeten sluiten, gevolgd door de voor Deventer nadelige uitspraak van bisschop Florens, voordat Peters Dyrixsoen dezen heeft kunnen overreden zijn vroegere beschikking radicaal te wijzigen.

Het is te begrijpen, dat Kampen en Zwolle niet erg enthousiast waren over deze gang van zaken en we zien dan ook, dat men nog jaren lang gepoogd heeft tot een vergelijk te komen. Op 27 en 30 Mei 1386 vertoefde de bisschop met vertegenwoordigers van de prelaten en van de stad Utrecht in Vollenhove, en daarheen trokken ook de schepenen van Deventer, Kampen en Zwolle 23). Den 9 Juli gingen afgevaardigden van Deventer naar Utrecht, waar prelaten en de stad Utrecht een „ghescheit", een arbitrale uitspraak, in deze zaak zouden geven 24). Ook hiermee was de tegenkanting van Kampen en Zwolle niet gebroken, want nog in 1389 is Deventer herhaaldelijk met de heer van Bronckhorst over deze kwestie in overleg getreden 25).

Het duurde tot 15 Mei 1392, voordat een oplossing gevon-

den was, waarbij het recht van Deventer erkend werd en aan de anderen kant het prestige van de verliezende partij bewaard bleef. Op dien dag is n.l. een notariële akte opgemaakt van een overeenkomst tussen de drie steden, dat twaalf van de Deventer raden en twaalf personen van de meente eerst op het raadhuis te Kampen en daarna op dat te Zwolle zouden komen om in tegenwoordigheid van schepenen en raad van die steden te verzoeken, dat men Deventer zou handhaven in het recht van de Klaring. De schepenen van Kampen en Zwolle zouden dan antwoorden, zoals ze trouwens ook gedaan hebben, dat zij die van Deventer wilden laten in hun recht „ende willen volghen up die claringhe toe Deventer”²⁶⁾.

Uit het vorenstaande blijkt, dat de regeling van de klaring voor de leidende kringen, d.w.z. de edelen van Salland en Twente, en de schepenen van de vier steden Deventer, Kampen, Zwolle en Oldenzaal, een brandende kwestie was, waarin Deventer door de greep die de stad op het platteland had en ook door de pressie, die de hertog van Gelre, de prelaten en de stad van Utrecht op de bisschop hebben uitgeoefend, zijn zin heeft weten door te drijven.

Mr. G. J. ter Kuile jun.

1) *J. Nanninga Uitterdijk*, De landskist, in Overijss. Regt en Geschiedenis, XIX (1896), blz. 60 e.v.

2) Cameraarsrekeningen van Deventer, V (1900) blz. 361, 381 (1381); VI (1908) blz. 180 (1384).

3) *S. Muller Fzn.*, Regesten van het archief der bisschoppen van Utrecht, I (1917) no. 1007 en 1171.

4) Cameraarsrekeningen, VI blz. 180 en VII (1914) blz. 358.

5) Cameraarsrekeningen, V blz. 361 en 381 (1381).

6) Cameraarsrekeningen, VI blz. 138 (1384): „in der stad kyste ghelegheit 1229 lichte schilde ende 1 pl., maken 1474 Lb. 18 s.”

7) Cameraarsrekeningen, VI blz. 7 (1382).

8) Gem.-archief Deventer; Tweede Cameraarsrekening 1394 fol. 13 vs.

9) *J. Revius*, Daventriae illustratae..... libri sex (L.B. 1651), blz. 82; *G. Dumbār*, Kerkelyk en Wereltlyk Deventer, I (1732) blz. 564; *B. J. van Hattum*, Geschiedenissen van Zwolle, I (1767) blz. 225 e.v.

10) *Van Hattum*, a.w., I blz. 204, ten onrechte gedateerd op 1379.

- 11) *Van Hattum*, a.w., I blz. 231.
- 12) Cameraarsrekeningen van Deventer, V blz. 39.
- 13) Cameraarsrekeningen, VI blz. 158.
- 14) Cameraarsrekeningen, VI blz. 168.
- 15) Cameraarsrekeningen, VI blz. 154 en 169.
- 16) Cameraarsrekeningen, VI blz. 154 en 189.
- 17) Cameraarsrekeningen, VI blz. 154.
- 18) *G. Dumbar*, *Analecta*, II (1721) blz. 307—315.
- 19) Cameraarsrekeningen, VI blz. 143, 144 en 156.
- 20) Cameraarsrekeningen, VII (1909) blz. 23.
- 21) Cameraarsrekeningen, VI blz. 189.
- 22) Cameraarsrekeningen, VI blz. 192 en 198.
- 23) Cameraarsrekeningen, VI blz. 291.
- 24) Cameraarsrekeningen, VI blz. 330.
- 25) Cameraarsrekeningen, VII blz. 95 en 96.
- 26) Gem.-archief Deventer; afd. Middeleeuwen. Losse stukken no. 92.

